Javorniczky István

Levelek anyámnak

10. rész

Harmincnyolcadik levél

Kicsit irigykedve hallgatom azokat, akik felidézik szüleikkel átélt kedves élményeiket, emlékszel, amikor…, és sorolják, mi minden történt velük, apjukkal, anyjukkal együtt, te tudnál ilyen közös élményt mondani? nekem nem jut eszembe, egy nagy emléksor az együtt töltött harmincvalahány évünk, külön nem nagyítódik ki semmi, hiába töröm a fejem. Én próbáltam néhány emlékezetes pillanatot átéletni a fiammal, élményt adni, elvittem hétévesen a korszakos hegedűs, Isaac Stern koncertjére, a délelőtti nyilvános főpróbára, ne járjon úgy, mint én, hogy a hatvanas, hetvenes évek nagy előadóit nem hallottam élőben, amikor Budapesten játszottak, se Ojsztrahot, se Richtert, se Menuhint. Ti nem jártatok hangversenyre, örültetek, hogy éltek, megéltek. Ültünk a kongresszusi központ erkélyének harmadik sorában, tetszett neki is a zene, néhány éve szóba került, rázta a fejét, nem emlékszem. Nem emlékezett arra se, hogy érte mentem az óvodába 1989. június 16-án, Nagy Imre és mártírtársai újratemetésének napján, ott álltunk a Hősök tere szélén, a tömegben, a nyakamba vettem, hogy jobban lásson, lássa a Műcsarnok lépcsőjére helyezett, fekete zászlóval letakart kaporsókat, a többezres tömeg látványát, hogy ne maradjon le erről a jelentős történelmi eseményről, a gyászszertartás után visszavittem az óvodába, én meg mentem a különbusszal a rákoskeresztúri temetőbe, rázza a fejét, nem emlékszem. Nem egyedi eset, alig vannak emlékei a gyerekkorából, a hétköznapjainkból én sok mindenre emlékszem, a veletek töltött hétköznapokból, különlegesebb alkalomra viszont nem, olyan igazán emlékezetes élményre, te tudnál ilyet mondani? május elsején néhányszor én is mentem apával a felvonulásra, a Dembinszky vagy a Damjanich utca sarkán gyülekeztek a vállalata dolgozói, kaptunk zászlót, vonultunk a Dózsa György úton, el a dísztribün előtt, onnan integettek pártunk és kormányunk vezetői, a ligeti majálisra már nem mentünk tovább, hazamentünk, megettük a szokásos ünnepi ebédet, amit te főztél, a húslevest, a rántott húst krumplipürével és tejfölös uborkasalátával, apa szokás szerint lepihent a kanapéra, mire felébredt, megsült a szokásos almáspite, ő csak kalácsnak hívta, néztük a tévét, lefeküdtünk, másnap

apa ment dolgozni, mi az iskolába, ment tovább az élet, a szürke hétköznapok, nagy közös élményre nem emlékszem.

Harminckilencedik levél

Anya, ma nincs jó kedvem. Nem is kéne írnom neked. Minek terheljelek vele. Nem rendes dolog. Te nem tennél ilyet. Nem tettél soha. Nem öntötted ránk a gondjaid. Volt zsákszámra. Se a bánatod. Az örömöd is csak módjával, mondatja velem a kisördög, a negatív gondolatok kimondásának, az idézőjeles beszédnek a kényszere, amivel gyötrök másokat, ami gyötör engem is, de mit tegyek, sose tudtam rendesen teniszezni, de ha néha mégis a pályára mentem, fonákot ütöttem, nem egy biztonsági egyenest, ne kérdezd, miért, nincs rá válaszom, ahogy arra se, neked honnan volt annyi erőd, hogy sose keseregj, akkor se, amikor keserű vagy, amikor minden okod és jogod megvolna hozzád, én bezzeg, nyakába zúdítom a világnak a búm, úgy szólok, mint egy lehangolt zongora. A mienket, a Lauberger und Glosst éveken át ugyanaz a hangszerész, ez a becsületes neve ennek a mesterségnek, hangolta, hogy megvettük, annak idején, abban is ő segített, eljött, megnézte, megéri, megvettük a fiunknak, tanulta egy ideig, aztán inkább dobolt, a Laubergert kölcsönadtuk az unokatestvéreinek, az egyikük csellózott, a másikuk hegedűlt, de mellette zongoráztak is, a szállítók fújtattak erősen, ahogy a húsz métert az utcáig megtették a meredek lépcsősoron, nincs két egyforma távolság a fokok között, hosszú évek múlva ugyanezt végigkínlódták visszafele. Azóta részben szobánk dísze, részben ki nem fejlett komponálási hajlamaim élem ki rajta, improvizálgatok, így mondtam most a hangolónak, pardon hangszerésznek, amikor felhívtam, s kérdezte, ki játszik rajta, két-három év is eltelt már az utolsó hangolás óta, jöjjön, amikor tud. Van egy rossz hírem, mondta, stroke-ot kaptam, lebénult a bal kezem, döbbenten hallgattam, már javult, de csavarni, meghúzni nem tudok vele, ajánlom egy kollégámat. Anya, nekem megfelelne ilyen állapotban is a Lauberger und Gloss, de a hónap végén vendéget várunk, egy karmestert, a zenéről mesél majd a baráti társaságunknak, a zenekarról meg a karmesterségről. Régóta foglalkoztat, milyen lehet egy zenekari zenész élete, hatvan-hetven másikkal együtt tölteni hosszú órákat, szimpatikus vagy kevésbé rokonszenves kollégákkal, erről beszél majd, biztosan odamegy a zongorához, játszik egy-két részletet illusztrálásként a mondandójához, ne hozzon már ránk szégyent ez a derék százéves Lauberger, jön hát a hangoló, a beugró, akit a mienk, így mondom, ajánlott, maga helyett, aki lebénult. Téged látlak, anya, a kórházi ágyon,

ahogy hetekig fekszel magatehetetlen, a hangszerész nem kapott agyvérzést, te igen, végzetest, mentem hozzád a kórházba, fogtam a kezed, nem bíztatott az orvos semmivel, néztelek, és fogtam a kezed, este telefonált a nővér: Részvétem.

Negyvenedik levél

Mikor írok neked, anya? Ha szomorú vagyok? Ha jó kedvem van? Ha elönt a jövő reménytelenségének érzése? Ha öröm ér? Ha történik valami körülöttem, ami érdekes? Ha történik valami a világban, ami fontos? Magam sem tudom… Hirtelen úgy érzem, le kell ülnöm az íróasztalomhoz, ki kell nyitnom a laptopot, bemenni a word-be, azaz a íróprogramba, rákattintani a fájlra, azaz a Levelek anyámnak nevű és tartalmú dokumentumra, s hagyni a gondolataimat, az érzéseimet szabadon áramlani, engedni őket, hogy megtalálják a helyüket a szövegben, írni arról, ami hír, híradás magamról, ami történt, vagy ami történni fog. Most az utóbbiról, holnap nyílik egy kiállítás a Holokauszt múzeumban. Igen, ez is azóta jött létre, jóval azután, hogy te már nem vagy itt a Földön, ez a kiállítás a zsidóüldözések hatását öt foglalkozási csoport tagjainak sorsán keresztül mutatja be, emberi életeken keresztül, együtt azok sorsát, akiket üldöztek, kisemmiztek, megsemmisülésre vagy megaláztatásra ítéltek, azokkal, akik az állásukat, társadalmi pozíciójukat elvesztők helyére léptek, a házmesterek, a hentesek, a villamoskalauzok, illetve a zsidó származású ügyvédek, újságírók életét, a veszteseket és a nyertesekét. Ti apával akkor és ott a nyertesek közé tartoztatok, az úgynevezett őrségváltás haszonélvezői közé, úgy sejtem, de konkrétumokat nem tudok, ha élnél, elmondhatnád, de tudjuk, nem vagy itt a Földön, így csak találgatok. Ami tény, a negyvenes években apa a filmes szakmában juthatott térhez és lehetőséghez, lett alapítótárs, producer egy filmvállalatban, ennek köszönhette? esze, tehetsége, műveltsége megvolt hozzá, meg lett volna különben is, hátránya biztosan nem származott abból a bizonyos őrségváltásként emlegetett folyamatból, amelyben a különböző szakmákból, területekről kiszorultak a zsidók. Mennyi előnye? nem tudom meg már soha, a nemtudás bizonytalansága vezetett oda, hogy érdekelni kezdtek az úgynevezett Aladárok, azok a keresztények, akik átvették a kirekesztettek vállalatait, vagy csak egyszerűen a helyükre léphettek, vagy átvették megőrzésre a gettóba, koncentráció táborba hurcoltak bútorait, képeit, beköltöztek a lakásukba. Azt gondoltam, írni kéne arról, konkrét esetek, minél több és többféle konkrét eset alapján, hogyan viselkedtek a háború alatt, hogyan viselkedtek után? Visszaadták

a visszatérteknek, ami az övék volt, amitől megfosztotta őket a hatalom? A holnap nyíló kiállítás erről is szól, például a házmesterekről, akik a vészkorszakban adott esetben élet és halál urai voltak, feljelentették a házukban bújkálót vagy elrejtették a nyilasok elől, olvastam a róluk szóló könyvet, a történész szerző a holnap nyíló kiállítás egyik kurátora, lehet, hogy megkeresem, biztosan vannak ötletei, hogyan juthatnék olyan anyagokhoz, forrásokhoz, amelyekből megírható lenne ennek a tágan vett aladárságnak a története, személyes eseteken keresztül megrajzolni a változatok széles skáláját, a történész talán ad ötletet, hezitálok. Megszólítsam? Mit mondjak, ki vagyok? Kutató nem, egy nyugdíjas, mennyire vesz majd komolyan? A kiállításra elmegyek, a többit meglátjuk, legközelebb megírom neked.

Negyvenegyedik levél

Képzeld, anya, a héten öttalálatos volt a lottón! elvitték a főnyereményt. Minden idők legnagyobb főnyereményét, harsogják a címek. Hetek óta nem volt telitalálat, egyre csak halmozódott az összeg. Hogy mennyi? ne is találgass, úgyse hibáznál rá. 6,613 milliárd forint? Ép ésszel felfoghatatlan, ménkű sok pénz! A száznegyvenhét darab négyes is több mint félmilliót ért, ez azért manapság sokaknak zsebpénz.. Beszéljünk a lottóról, ehhez több közünk van, szinte családtagnak tekinthetjük. 1957 tavaszán, az induláskor, az elsők között jelentkeztél szelvénykiértékelőnek. Azokban az években nem voltál állásban, a három gyereked nevelted, mellettünk kerestél pénzt ilyen-olyan különmunkákkal, szemfelszedéssel, takarítással, no és a zaciban is megfordultál jónéhányszor, maradt a háború előttről ékszer, óra, váza, bunda, amit zálogba lehetett adni. Mit váltottál ki később, mi maradt ott örökre, került másokhoz, ki tudja már, én kimaradtam ebből. Remek lehetőség volt neked hát ez a szerencsejáték, nekünk kevésbé, sírtunk, amikor este nyolckor elbúcsúztál tőlünk, az éjszakai műszak még jobban fizetett, mint a nappali, hajnalban kimerülten jöttél haza az első villamossal, egy voltál a többszáz közül, akik a többmillió szelvényt kiértékelték, olvasom, hogy átlagosan huszonkétezer jutott egy emberre, hihetetlen, ma már két számítógép végzi mindezt, két másodperc és kész az ellenőrzés. Játszottál te is, két-három szelvénnyel, mintha lett volna hármasod, volt idő, amikor a barátnőmmel én is ikszelgettem a rubrikákat, kettesnél többre nem futotta, a húgomnak volt egy négyese, a nyereményjátékon sose volt szerencsénk, egy kollegám nyert egy Skodát. A besúgókat is így jutalmazzák, súgta a fülembe egy munkatárs, a rendszerváltozás után

közzétett ügynöklistán az ő neve is szerepelt. Neked a lottó nemcsak pénzkeresetet, de társaságot is jelentett, az évek során három-négy barátnőd is lett innen, Jászaiéknál vendégeskedtünk is, háromszobás lakásuk volt a Dohány utcában, nem messze a Bástya mozitól, volt két hasonkorú gyerekük, kerülgettük egymást egész délután. A nagykátai ismerősöd Angilába szakadt fia viszont igazi jótétemény volt nekem, amikor diákként Angliába mentem, London mellett laktak, élmény volt a centrumból kibuszozás is, egész más volt légkör, kedélyesen diskuráltak egymással a sofőrök meg az utasok, a hűtőszekrényükből bőségesen megreggeliztem, az kitartott vacsoráig, spórólhattam múzeumra, Beatles-csizmára meg gyapjúpulóverre. Meddig is jártál a lottóba? tíz évig biztosan, aztán jött a négyórás asszisztenskedés a tó melletti rendelőben, Molnár doktor mellett, akkor már felsőbe jártunk, belefért az időbe a munka. Nóra, maga aranyat ér, áradozott a doktor, kérlelt, hogy ne menj nyugdíjba. Lottóztál továbbra is? Mármint vettél-e szelvényt? Nem emlékszem. A barátnőmmel való szakítás után sose próbáltam szerencsét, sokszor jól jött volna még egy hármas is. Ha valami nem hiányozna neked, az a gazdagság, ha van valamink, abból csak baj van, emlékszel, ezt mondogattad, azért ez túlzás, jó, ha van az embernek pénze, én inkább elköltöm, mintsem félreteszem, gyűjtögetem, sok sose volt, azt vallom, amit a bölcsek, a pénz nem boldogít, önmagában semmiképp, az élet értelmét annyi minden más adja, például egy ilyen anya, amilyen te voltál.